

Дарко Танасковић*

Оригинални научни рад
UDK 327:323.1(=163.41)

СРБИ ПРЕД ИЗАЗОВИМА НЕООСМАНИЗМА

Darko Tanasković

Serbs in front of the challenges of neoosmanism

Summary: this work treats ideological nature and the essence of neoosmanism, as a constant to the foreign policy of today's Turkey. It points to its basic strategic rationalization, which is a purpose to all particular activities in foreign policy. Having in mind that Balkans are one of the Turkey's priorities, and that Serbian national corpse is on the way of realizing neoosmanic goals, it stresses the necessity of making an adequate Serbian strategic start point in order to productively face this challenge.

Key words: Turkey, Balkans, Serbs, neoosmanism, state-national strategy, foreign-policy tactics.

Сажетак: У раду се разматра идеолошка природа и суштина неоосманизма, константе спољне политике данашње Турске. Указује се на њену темељну стратегијску осмишљеност, у чијој су функцији сви конкретни поступци на спољнополитичком плану. С обзиром на то да је Балкан један од турских приоритета, а српски национални корпус се налази на путу остваривања неоосманистичких циљева, неопходно је изграђивање адекватног српског стратегијског полазишта ради продуктивног суочавања с овим изазовом.

Кључне речи: Турска, Балкан, Срби, неоосманизам, државно-национална стратегија, спољнополитичка тактика.

Упадљиво самоуверена, амбициозна и активна спољна политика коју Турска води током последњих година, односно од доласка на власт исламистичке Партије правде и развоја (АКП), довела је ову државу у средиште светске јавне пажње и учинила предметом живих политичких расправа. Спољна политика званичне Анкаре све чешће се доводи у везу с идеологијом *неоосманизма*, при чему су о адекватности овог појма/термина, као одређења турске политике, мишљења подељена. Прем-

* Аутор је оријентални филолог, исламолог, политиколог и бивши дипломата СРЈ и СЦГ, редовни професор Филолошког факултета Универзитета у Београду и Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци

да се о неоосманизму све више говори и пише као о тачној дијагнози идеолошке природе укупног државно-националног наступања савремене Турске, још увек се могу чути и гласови који одричу оправданост таквог дефинисања њеног појавно превасходно прагматичног постављања у међународним односима. Поред тога што, у неким случајевима, произлази из кохерентних теоријских поставки, оспоравање неоосманизма великим је делом обојено различито мотивисаном „политичком коректношћу“ и исходишно не припада пределима непристрасне научне мисли. Појмовно-терминолошку расправу о неоосманизму оставићемо овом приликом по страни и поћи од констатације да он као појава неоспорно постоји, што и јесте најважније, док је питање њеног најпримеренијег именовања, иако важно, ипак од другостепеног значаја. Изнађе ли се неки погоднији термин, неће бити тешко увести га у научну употребу уместо *неоосманизма*, али се довођењем у питање валидности термина неоосманизам никако не може поништити постојање појаве која се њима означава, а управо таквом заменом теза служе се поједини апологети актуалне спољне политике Турске. Као најбитније својство те политике, неоосманизам дакле постоји и меродаван је на свим линијама деловања Турске у међународним односима, укључујући и њено наступање према и на Балкану, а у том оквиру и према српском националном корпусу, и то у свим државама у којима он данас живи. До посебно наглашеног израза долази у односима Турске са Србијом и с Босном и Херцеговином, при чему нарочито озбиљне импликације потенцијално може имати за положај Републике Српске. Неопходно је, стога, рационално сагледати природу неоосманизма, протумачити смисао и крајње циљеве њиме инспирисаног односа Турске према Републици Српској, како би се у сучељавању с овим утицајним регионалним и глобалним чиниоцем могла изградити властита спољнополитичка доктрина одговарајуће носивости. Корисно је, у том контексту, подсетити на вредносно-идеолошку суштину и на главне карактеристике неоосманизма.

Пре свега, неоосманизам је дубинска идеолошка константа, не само турске спољне политике, већ и укупног прегнућа турске нације, тако да Турска, снажна и утицајна држава, у реализовању неоосманистичког концепта и дугорочног пројекта активира све своје потенцијале. А ти потенцијали никако нису мали. Штавише, могло би се рећи да је неоосманизам и више од идеологије. Он је стожер турског менталитета, схваћеног као „скуп начина и садржина мишљења и осећања који обележава неки одређени колектив у неко одређено доба“, а манифестује се у поступцима, при чему, кад је о односу између менталитета и идеологије реч, ваља уважити закључак неких аналитичара, да је „ментали-

тет кожа, а идеологија одећа“, али одећа која може постати кожа (П. Динцелбахер, *Историја европског менталитета*, Београд, 2009, 17,19).

Легитимитет за свој активни и експанзионистички наступ неоосманизам црпе из чињенице да је Турска наследница Османског царства чије културно и политичко наслеђе треба у савременим условима да обнови. Наглашавамо: у савременим условима, делујући модерним политичким, економским, ако затреба, војним и свим другим расположивим средствима, а користећи се погодностима које јој дата регионална и шира међународна конјунктура пружа. Истицање савремених услова и модерних средстава којима се неоосманизам данас актуализује потребно је ради његовог потпунијег разумевања, али и ради отклањања примедбе која се, неретко с висине, упућује сваком разматрању спољне политике Турске као текуће фазе у реализовању трансисторијског неоосманистичког идеала, а састоји се у подсмешљивом одрицању историчности наводним предвиђањима да би се у XXI веку могло ревивалистички успешно радити на обнови Османског царства. Нико разуман и не претпоставља такав немогући сценарио, већ искључиво обнављање сфере доминантног утицаја савремене Турске, сфере која би требало да се поклапа с областима које су у трима Турској суседним регионима, Блиском истоку, Кавказу и Балкану, краће или дуже време биле у саставу Османског царства. Пред нама је, дакле, један прагматичан савремени пројекат, идејно и емоционално укорењен у менталитетно тле империјалне османске носталгије која је код Турака просечно веома изражена и снажна.

Посматран као идејни концепт и вредносни систем, неоосманизам је заправо особен идеолошки амалгам исламизма, (турског) национализма, с протезањем ка пантуркизму, и османске (империјалне) носталгије. Реч је о идеологијама које начелно и логички, са становишта порекла, природе и циљева, нису компатибилне, али је једна од специфичности неоосманизма управо у томе што оне у том самосвојном „коктељу“ до неке границе неслућено успешно функционишу. „Турско-исламска синтеза“, уобличена у време Тургута Озала, покушај је рационализације изнутра противречне идеолошке формуле неоосманизма.

Операционализација неоосманизма као праксе на унутрашњем и спољном политичком плану одликује се неколиким главним карактеристикама, од којих су три посебно занимљиве, како уопште тако и с аспекта односа према Босни и Херцеговини, а онда природно и према Републици Српској. Прва је већ помињани изразити *прагматизам*. Иако се легитимацијски ослања на османску прошлост и прожет је јаком нити империјалне носталгије, неоосманизам турске спољне политике

крајње је прагматичан, реализује се тактички флексибилно и с изванредним осећањем за тренутак, што никада не треба губити из вида.

Друга карактеристика деловања са неоосманистичких позиција, како у домену унутрашње тако и спољне политике, јесте доследно кетманско самоидентификовање, један нарочити вид мимикријске појавности, неухватљива претворност и притворност. Суштина оваквог понашања у јавности и настојања да се произведе утисак супротан стварним намерама и метама којима се стреми састоји се у отклањању сумње оних противника који би, док покрет још увек није довољно ојачао, могли да га осујете. Мотиве за прибегавање оваквом систематском прикривању сопствене идеолошке и политичке платформе није тешко разумети. Неоосманисти су код куће све време били суочени с моћним, задуго и супериорним непријатељем, званичним кемализмом, оличеном у снажном државном апарату и, надасве, моћном армијом, правом „државом у држави“ и главним заштитником и браниоцем секуларистичког уставног поретка. На међународном плану, пак, имајући у виду савезништва и партнерства на која се рачунало, као и на имиџ будуће исламистичке власти, посебно у очима Запада, није никако било препоручљиво наступати с анахроним неоосманистичком реториком, особито у време глобалног компликовања односа између Запада и Ислама и избијања проблема интернационалног исламистичког тероризма у први план међународне пажње. Вероватно проценивши, или осетивши, да је Турска довољно добила на снази и да може отвореније истицати своје интересе, високи и највиши турски званичници у новије време одважније прибегавају неоосманистичкој реторици, у чему је повремено готово неочекивано изричит и јасан министар иностраних послова Ахмет Давутоглу. Без обзира на то и упркос недвосмисленим властитим изјавама у јавности, Давутоглу и други турски функционери и даље одлучно одричу постојање неоосманизма!

Повезана с првим двема, а посебно с другом, трећа операционална карактеристика неоосманизма јесте систематско примењивање двоструких стандарда. Прибегавање двоструким аршинима у односу према појавама и ситуацијама у међународним односима није, наравно, ништа ново. Целокупна историја човечанства о томе издашно сведочи. Чак је и један Тома Аквински теолошки образложио да је превара у „праведном рату“ дозвољена. Ипак, у искуству бившег југословенског простора током последњих двадесетак година примењивање двоструких стандарда се толико згуснуло и усталило, а све етичке дилеме при томе отпале, да се пракса двоструких аршина може сматрати и једином ненарушивом константом у прилазу „међународне заједнице“ проблематици југословенске кризе. Турско понашање се у овом погледу исказује као парадигма

гматично, што привремено може донети неке користи Анкари, али јој трајно умањује жељени капацитет регионалног лидера. Наиме, Балкан је исувише сложен и изнутра противречан регион да би се политиком двоструких стандарда могли остварити трајни учинци, као што је, на пример, одржива стабилност, ако се том политиком одређени регионални субјекти стално стављају у неповољан релативни положај

Три наведене карактеристике неоосманистичког метода у спољној (и укупној) политици до пуног изражаја долазе и у односу према нашем простору, а конкретно Босни и Херцеговини, Републици Српској и Србији, односно према српском националном корпусу у целини. Исто важи и за турско постављање у другим двама приоритетним „суседним“ регионима, на Блиском истоку на ширем кавкаском подручју, али ћемо се ми, из разумљивих разлога, у даљем разматрању усредсредити на, условно речено, „српско питање“. Јер, као што за Србе постоји „турско питање“, тако се у координатама турске геополитичке мисли, заинтересоване за прилике на Балкану, говори и пише о „српском питању“. Кад је реч о спремности унутар српског националног корпуса за одговарајуће суочавање с изазовом неоосманизма, иако код Срба у целини претеже свест о постојању ове појаве, односно склоност да се турска политика подвргне критичкој анализи, стање духа у Србији и у Републици Српској ипак није идентично. Српском делу грађанства, интелектуалцима и политичкој класи у Републици Српској готово без изузетка није потребно доказивати да неоосманизам постоји, тако да се ово широко подељено уверење може узети као стабилно полазиште у анализи његових друштвених импликација, од политичких до културних. У Србији је у овом погледу, очекивано, разногласје веће, па још увек има подоста оних, нарочито међу интелектуалцима, медијским посленицима, а донекле и политичарима, који нису спремни да прихвате реалност да Турска, деценијама представљана и доживљавана као искључиво секуларна и демократска држава, свим силама ради на спровођењу неоосманистичког пројекта обнављања своје некадашње моћи у новом, измењеном кључу. Таквима треба објаснити да Турска и даље уставно јесте секуларна држава, да је она то остала и после референдума о уставним променама из 2010, којима је умањена моћ војних кругова, да је животни стил у Истанбулу и Анкари у много чему близак ономе у европским градовима (што се силно популарним телевизијским серијама срачунато додатно козметички дотерује), да Турска, најзад, вероватно никад неће постати Саудијска Арабија или Иран, али и да се никако не сме превидети чињеница да већ десет година законодавну и извршну власт у тој великој земљи врши једна исламистичка партија и да њеног лидера Ердогана и у домаћим и у страним медијима све чешће називају

„султаном“. Неоосманисти свакако нису освојили власт зато да не спроведу, већ да покушају спровести свој политички и културни програм и они то промишљено и доследно чине, уважавајући законе и институције секуларне државе, али и полако их одоздо натапајући (и потапајући) плимом исламских вредности.

Једнодушност у погледу изоштреног критичког односа према Турској и њеној улози на Балкану, каква се уочава у Републици Српској, има, међутим и наличје које не погодује афирмисању пуне објективности у процењивању конкретних потеза турске дипломатије и одмеравању најсврхисходнијег реаговања на њих. Мислим да је сазрео тренутак да се од идеолошког и емотивног одбацивања неоосманизма, као неприхватљиве и опасне идеолошке и политичке платформе, искорачи у простор неоптерећеног, рационалног и проактивног разматрања последица неоосманистичке политике и њене рецепције у БиХ, као и ближе и даљем окружењу, по стратегијске државно-националне интересе и с њима саображене политичке циљеве Републике Српске, као и српског националног корпуса у целини. Има се утисак да је процес овакве, свакако нимало лаке рационализације покренут и да је у наредном периоду од превасходног значаја да се удруживањем свих компетенција одговорно ради на изграђивању става према неоосманизму, који би морао бити рационалан, поуздано чињенично и знанствено заснован и, што је нарочито битно, истовремено тактички гибак и стратегијски чврсто усидрен, бар у оној мери у којој неоосманизам то извесно јесте. У одношењу према сваком конкретном поступку Турске мора бити будна свест о томе да је он неизбежно усклађен с дугорочном стратегијском пројекцијом неоосманистичке вертикале, да никако није случајан и усмерен на искључиво тренутни или краткорочни учинак. Неадекватно разумевање суштине турске политике и, на основу тога, погрешно постављање према њеним потезима највећим делом произлази из немогућности да се размишљањем у категоријама ефемерног и углавном изнуђено тактичког, а без упоришта и контролног механизма у власти тој стратегији, покушава парирати политици руковођеној и у сваком моменту детерминисаној постулатима из хоризонта стабилне стратегијске визије. То је као кад би се шахиста почетник, који једва уме да помера фигуре, упустио у партију с велемајстором. Њему је напосто немогуће да предвиди да ће један привидно неважни потез пионом у завршници довести до губитка краљице или мата.

У наредном одсечку текста настојаћемо да илустративно укажемо на неке елементе из поменутог хоризонта стратегијске геополитичке визије света чији се моћни уплив на све догађаје у БиХ и на Балкану неретко у њиховој анализи испушта из вида. Притиснути нуждом да се

на непосредне изазове брзо реагује склони смо да ван поља пажње потиснемо њихову ширу и дубљу геополитичку, па и цивилизацијску позадину. Пођимо од једне старе макроподеле света, од глобалне дихотомије коју ретко ко хоће да помене, јер се сматра историјски и концептуално превазиђеном, али која опстаје и у свести најлибералнијих умова и из дубине управља „стратегијама мишљења“ и уобличава погледе на свет. Реч је о оној подели на Запад и Исток која је успостављена разграничењем између Западног и Источног римског царства (286. односно 395. године по Христу), а која је „цементирана“ великим хришћанским расколом из 1054. године. У једном, на Западу прилично раширеном виђењу ове дихотомије, линија поделе између Запада и Истока поклапа се с међом која раздваја делове Европе у којима доминира западно хришћанство (римокатолицизам и протестантизам) од оних у којима преваладавају православље и ислам. У својој познатој књизи *Судар цивилизација*, Семјуел Хантингтон свакако није случајно из једне историографске студије пренео карту на којој је ова линија повучена у складу са геополитичком и цивилизацијском констелацијом из XV века (S. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, New York, 1996, 159). Погледа ли се пажљивије, уочава се да гранична линија пресеца Румунију и данашњу Србију, остављајући Војводину на западу, док је Босна, као провинција Османског царства, наравно на источној страни. Ова цивилизацијска граница се током историје померала зависно од односа снага и територијалних губитака/добитака великих држава, да би се, у поимању нормалности које претеже на Западу, после пропасти Османског царства, на нашим просторима психолошки учврстила на Дрини. Политички и војно, овај се психолошки доживљај са западне стране доследно настојао поткрепити уверљивим аргументима и територијално стабилизovati, уз спремност на освајачки и колонизаторски *Drang nach Osten*, увек кад би се за то указала прилика. Као својевремено чврста федерална држава, Југославија је нарушавала дуалистичку представу о европском Западу и Истоку, али је ипак морала бити толерисана, а извесно време и подржавана, услед гвоздене логике биполарне равнотеже моћи и страха током Хладног рата. Крајем осамдесетих година прошлог века све се променило, па је изнова актуализовано деловање у складу са старом менталном конфигурацијом Запад-Исток, у којој земље западно од Дрине логично припадају западној хемисфери. Појавила се бојазан да би некаква Југославија у којој би доминирао српски/православни чинилац, иако за то објективно није било претпоставки, трајно нарушила манихејску цивилизацијску равнотежу. Учињено је све да било каква могућа Југославија нестане, али се збило и нешто непредвиђено. Република Српска је, као српска државна творевина, прешла Дрину и то многим смета, али се, као и у случају бивше Југос-

лавије, под притиском односа снага и ситуације на терену, морала прихватити како би био заустављен рат. Стални притисак на њу је, стога, разумљив, као и проналажење различитих метода да се осујети њено изграђивање као аутономног и заокруженог државног организма.

Са становишта теме којом се овом приликом бавимо, важно је истаћи да планери и реализатори неоосманистичке политике Турске, будући да је њихова доктрина најшире геополитички постављена, озбиљно узимају у обзир историјску, интересну и цивилизацијску димензију макро-поделе Запад-Исток. Не заборављају да је Османско царство, чије зоне утицаја у савременим условима желе да обнове, више векова било активни, прво надмоћни, а затим равноправни актер у подели европских интересних сфера. У поглављу посвећеном балканској политици Турске, аутор свеобухватног и разрађеног програмског документа савременог (и свевременог) неоосманизма *Стратегијска дубина*, Ахмет Давутоглу испољава суверено владање категоријама класичне геополитике, укључујући и далекосежни значај концепта западно-источне цивилизацијске дијалектике на нивоу, како он то каже, системских сила. Веома је индикативан начин на који турски министар осмишљава простор конвергенције и продуктивног преклапања америчких и турских рачуница на Балкану, чиме је могуће објаснити објективно садејство Вашингтона и Анкаре током рата у БиХ и сукоба на КиМ, укључујући и агресију НАТО-пакта на Југославију, односно Србију, а и неке важне елементе у њиховом послератном позиционирању, све до данас. Иако је неоосманизам бременит унутрашњим противречностима које законито долазе до изражаја приликом заостравања односа у комплексним регионима, као што су Балкан, Блиски исток и Кавказ, где регионални актери заузимају дијаметрално опречне позиције, што отежава проналажење формуле уравнотеженог приступа према свима, на Балкану још увек постоји висок степен подударња интереса САД (и неких њихових блиских западних савезника) и Турске. На Блиском истоку је, истовремено, ово партнерство на неупоредиво већим искушењима. У Америци је у једном тренутку чак завладала озбиљна забринутост да „Запад губи Турску“, па је Обамина администрација уложила велики напор да приступ партнерству с овом земљом усагласи с новим околностима и уважи њено знатно самосталније маневрисање, под условом гарантованог придржавања кључних безбедносних аранжмана и извршавања најважнијих савезничких обавеза. На Балкану засад таквих раскорака нема, тако да се понавља на први поглед парадоксална историјска ситуација да турско неоосманистичко посезање, у смислу јачања утицаја, за територијама на југу и југоистоку Балкана и западно од Дрине делу (пост)хришћанског Запада више одговара од српског државотворног потврђива-

ња, посебно с оне стране замишљене линије сакросантне поделе евроазијског континента на Запад и Исток. Најтеже је народу који се у оваквим надгорњавањима Давутоглуових „системских сила“, као „сламка међу вихорове“, стално налази између чекића и наковња.

Иако то није лако, на конвергенцију турских и америчких интереса на Балкану треба гледати крајње рационално. Ни она не мора вечно трајати. С обзиром на реалну светску моћ САД, као и на начин на који се званични Вашингтон од почетка деведесетих година негативно одредио према српском националном интересу и предводио све санкције и друге казнене мере тзв. „међународне заједнице“ према Србима, склони смо да кажемо како је Турска заправо само пион, послушник САД и извршилац њених налога на Балкану. Кад је, рецимо, било јасно да је Бутмирски процес пропао и пре него што је започео, у празан простор је својим дипломатским иницијативама спремно ускочила Турска, па је речено да је то учинила на амерички позив, односно по налогу из Вашингтона. Неке координације је свакако морало бити, али је важно знати да би Турска тако поступила, у овој и у свакој другој ситуацији која би јој се учинила погодном, и без икаквог подстицаја, а камоли поруцбине или налога из Вашингтона. Турска је данас до високе мере самостални субјект међународних односа који пред очима има првенствено сопствени интерес, а тек онда све остало, укључујући и партнерске односе са САД. То увек треба имати на уму и не потцењивати способност Турске да у функцији остваривања властитих стратегијских пројекција самостално артикулише свој растући спољнополитички активизам. То је један од предуслова да се проникне у далекосежни и дугорочни смисао конкретних потеза турске дипломатије. На Турску начелно треба гледати као на самостални фактор у међународним односима и према њој деловати у складу с том претпоставком. Својевремено, средином и у другој половини деведесетих година, док је потписник ових редова био на дужности југословенског амбасадора у Анкари, у неким ситуацијама није било јасно ко је чији талац, Турска амерички или Америка турски. С друге стране, неспорно је да ће Турска, као веома рационална и прагматична држава, увек кад за то постоје услови своје државно-националне интересе настојати да реализује у сагласности с интересима других центара моћи у свету, а на Балкану у првом реду са САД. Тим путем она постепено жели да се издигне до статуса једне од најутицајнијих актера у свету будућности, „државе светионика“ (Хантингтонов термин), тј. средишње државе која има снажан утицај на своју цивилизацијску зону (вид. В. Авијуцки, *Континенталне геополитике*, Београд, 2009, 25). Давутоглу је у обраћању турским дипломатама на редовној годишњој конференцији 2011. године најавио да ће Турска

2023, односно на стогодишњицу рођења Републике, бити једна од десет водећих земаља света.

Други битан моменат стратегијског реда о којем се стално мора водити рачуна јесте да су ослонац и упориште турске амбициозне политике према нашем региону муслиманске заједнице на Балкану, „заоставштина Османског царства“, како се изражава А. Давутоглу. Турски професор и министар у *Стратегијској дубини* не оставља у том погледу нимало простора за недоумице, већ јасно каже да су Албанци и Бошњаци, као национални и етноконфесионални корпуси вишеструко повезани с Турском, коју доживљавају као духовну и културну матицу, у суштини залог турског утицаја у региону и да Турска зато мора учинити све што је у њеној моћи да се ова два народа што повољније позиционирају и политички конституишу. Једино је то истински и трајно битно, а све остало је ствар променљиве и пролазна конјунктура, укључујући и билатералне односе с немуслиманским балканским државама. Односи са Србијом, Грчком, Хрватском...све је то у домену конјунтурног прилагођавања и тактизирања зарад што успешнијег постизања главног циља – јачања положаја Албанаца и Бошњака. Ово никако не значи да Турска неће бити озбиљна и ангажована у сарадњи с поменутиим и осталим непоменутиим балканским државама, али не зато што су јој оне нарочито битне као такве и саме по себи, већ зато што су у регионалним размерима довољно утицајне да се без њиховог суделовања ни неоосманистички концепт Балкана не може ваљано спровести у живот. Ово можда и у највећој мери вреди за Србију, тако да Турска односим с њом приступа крајње озбиљно и одговорно, из чега би, међутим, било погрешно и штетно изводити закључак да Србија икада може бити истински привилеговани балкански партнер наследници Османског царства у заједничком пројекту Балкана као подједнако безбедног и удобног дома за све његове станаре.

На више од пет стотина страница *Стратегијске дубине* детаљно је изложен неоосманистички концепт спољне политике, уз факторску анализу и спецификовање пожељног одношења Турске према свим релевантним чиниоцима у међународним односима, укључујући у пуној мери и оне балканске. Индикативно је да у целој књизи не налазимо ни две странице посвећене разматрању будућих односа Турске према Грчкој и Србији. Јасно је да се с њима *a priori* рачуна као с државама против којих се, а не са којима се на стратегијском нивоу концептуализације, осмишљава и спроводи политика. Стратегијски схваћено „против“ никако не подразумева сталну и непосредну конфронтацију и сукоб, тако да је могућа и вишегодишња конструктивна и обострано корисна сарадња с оваквим „стратегијским опонентима“, уколико то околности

наметну и оцени се да је такав приступ у функцији дугорочних интереса Турске. Постављање званичне Анкаре, рецимо, према ситуацији у Рашкој области/Санцаку парадигматично је за дијалектику између стратегијског и тактичког нивоа турске политике на Балкану. Турска је савршено свесна чињенице да од свих спољних фактора има далеко највећи утицај на балканске муслиманске заједнице. Без обзира на сву повремену драматичност испољавања и неспорну локалну етаблираност радикалног (претежно вахабитског и салафитског) ислама на Балкану у постконфликтном периоду, једино Турска има капацитета и инструмената да битно утиче на будућност балканског ислама. У вези с разним аспектима стања у Рашкој области/Санцаку, где новопазарски муфтија Муамер Зукорлић већ више година делује с нескривено исламистичких и панбошњачких позиција, а држава не проналази начина да то деловање успешно неутралише легитимним правним средствима и осмишљавањем ефикасне политике усмерене на развој ове национално и професионално мешовите области, Турска дејствује кроз све расположиве канале. Она се поиграва муслиманским/бошњачким духовним и политичким лидерима, дајући подршку час једнима час другима, а истовремено са званичним Београдом настоји да изгради односе поверења, наглашавајући да посредује искључиво као секуларна држава и балкански сусед („без заједничке границе“, како воле да кажу турски званичници) коме је на срцу једино смиривање свих тензија и успостављање трајне стабилности зарад просперитета региона и убрзавања процеса евроинтеграције. Не треба имати илузија. Турска ће на Балкану увек подржати оне муслимане за које процени да у датом тренутку могу највише допринети реализовању њених стратегијских циљева. У одмеравању сарадње с њом ваља зато размишљати и на турски начин, заступајући и унапређујући сопствене дугорочне интересе. Како уважавање стратегијске процене утиче на селективан однос Анкаре према локалним муслиманским заједницама одлично илуструје једна појединост везана за ток збивања на КиМ.

Као што је познато, на Космету је пре интензивирања кризе и избијања оружаних сукоба живела значајна и у систем државе Србије складно интегрисана заједница етничких Турака (вероватно око 20 000, премда су се статистички подаци разликовали у зависности од тога ко их је саопштавао). Косовскометохијски Турци су већином били против албанизације Покрајине и нису подржавали сепаратистички пројекат проглашавања независности и отцепљења од Србије. У више наврата су покушавали да убеди турске званичнике да за њих на Косову под албанском контролом нема перспективе, па су, видевши да наилазе на зид неразумевања, у једном тренутку чак замолили да им се, кад већ не пос-

тоји спремност да се њихов став прихвати, омогући да се иселе некуд у Анадолију. Иако је један од приоритета турске националне политике подршка свим сународницима у дијаспори, па и пантуркистичка солидарност са нетурским туркофоним народима у Азији, Анкара је, следећи стратегијски интерес, жртвовала Турке на Косову и снажно подржала албански сепаратизам. Проценила је да Албанци имају веће изгледе да остваре свој план, а на неоосманистичкој линији обнављања њеног утицаја у региону унапреде и турску позицију на Балкану. Рачунала је, а и косовским Турцима обећала, да ће се, кад Косово једном постане независно, лако постарати да им албанске власти гарантују сва права. Био је то рачун без крчмара, па положај преосталих припадника турске мањине у Покрајини никако није завидан, а ко је могао, иселио се, највише у Турску. Тактика је за Турску увек у функцији стратегије, а не тренутна импровизација и сналажење „у ходу“, што је одлика озбиљних нација и држава.

У односу према Турској мора се овладати способношћу размишљања, анализирања, закључивања и деловања у стратегијским координатама. Без тога се њена политика не може правилно разумети и протумачити, што је предуслов да јој се да адекватан одговор. Неоосманизам је идеолошки концепт који у арени међународних односа краткорочно, а можда и средњорочно, има реалне шансе за релативни успех, нарочито на Балкану. Истовремено, с обзиром на знатне унутрашње противречности међу својим конститутивним елементима, како буде напредовао и постајао амбициознији, законито ће се суочавати са све већим изазовима и препрекама, поготово ако се ситуација у регионима турских приоритета, а и глобално, буде компликавала и заоштравала. Неоосманизам је, једноставно, немогуће коначно и идеално преточити у успешну спољнополитичку праксу. Ма колико Турска изгледала моћно и у залету, а неким и неодољиво привлачно, постоји маневарски простор да се рационалним постављањем и разборитим предвиђањем у односима и сарадњи са њом и Срби изборе за максималну могућу меру остваривања сопственог државно-националног интереса. Предуслови су да тај интерес стратегијски дефинишу, успоставе неопходну сагласност о неколиким његовим темељним одредницама, остваре потребну меру акционог јединства, схвате суштину неоосманизма и буду спремни на разумне компромисе, али не и по цену угрожавања народне будућности. Укратко, да се понашају као Турци!